

Nr 104

Av herr **Larsson** i Hedenäset **m. fl.**, om ersättning i realvärden till skadelidande vid sjöreglering *m. m.*

(Lika lydande med motion nr 72 i Första kammaren)

Trots ett omfattande utredningsarbete har frågan om en ändring av vattenlagstiftningen i syfte att, där så är möjligt, ge skadelidande rätt till ersättning i form av realvärden ännu inte bringats till sin lösning.

I gällande vattenlag, 9 kap. 1 §, stadgas sammanfattningsvis att, där någon enligt vattenlagen erhåller rätt att tilllösa sig samfällt strömfall eller eljest lösa eller taga i anspråk annan tillhörigt område eller att tillgodogöra sig vattenkraft, som tillhör annan, eller att vidtaga åtgärd, varigenom eljest annans egendom lider skada eller intrång, ersättning skall, såvitt ej annat stadgas, utgå för egendom som avstås eller för förlust, skada eller intrång som förorsakas. Paragrafen innehåller även en grundregel angående formen för ersättning. Det stadgas sålunda att ersättning skall bestämmas i penningar utom i de fall då den enligt vad i övriga bestämmelser i 9 kap. stadgas bör utgå medelst kraftöverföring eller genom tillhandahållande av vatten.

Det stadgande, vilket här refererats, innebär att enskilda skadelidande — om inte frivillig uppgörelse föreligger — ej kan av domstol tilldömas skadeersättning i realvärden. Detta gäller trots att sökandena, byggare av vattenkrafts- och regleringsanläggningar, ofta direkt eller indirekt förfogar över mark- och skogsområden samt givetvis även över elektrisk energi, dvs. realvärden, vilka i stället för pengar kunde lämnas som ersättning.

Önskemålen om möjlighet till ersättning i realvärden framstår ur olika synpunkter som välgrundade. Skall en ersättning i pengar bli av bestående värde, är det angeläget att den skadelidande kan placera kontanterna i lämpliga och räntabla investeringar eller företag. Sådana objekt kan emellertid i här aktuella bygder vara rätt begränsade. Om sökanden direkt eller indirekt förfogar över lämpliga realvärden, framstår det som rimligt att enskild skadelidande medges rätt att tillbyta sig härav för de värden han nödgas avstå. För den berörda bygden och kommunen är det vidare av betydande intresse, att befolkningen kan behålla sina utkomstmöjligheter intakta.

Det reformbehov varom här är fråga har länge varit aktuellt och även föremål för en lång rad utredningar. I sammandrag redogöres här för frågans hittillsvarande behandling.

Redan i av särskilda sakkunniga år 1917 avgivet förslag till vattenlag föreslogs formuleringar av lagtexten som avsågs skapa vidgat utrymme för ersätt-

ning i annan form än pengar. De sakkunniga anförde sålunda bl. a. "att otvivelaktigt talade i viss mån de skäl som anförts till stöd för upptagande av kraftersättning beträffande i anspråk tagen vattenkraft för dess tillämpning jämväl under andra förutsättningar". Lagen kom emellertid att ges den formulering som fortfarande gäller.

Vid 1947 års riksdag väcktes i andra kammaren av herrar Jönsson i Rossbol och Hedlund i Rådombeslut en motion, nr 308, vari hemställdes "att riksdagen måtte anhålla om allsidig utredning av dels frågan om full ersättning till den kringliggande bygden för skador i anledning av vattenkraftsanläggningar och vattenregleringar och dels frågan om lämpligheten att i vissa fall lämna gottgörelse för dämningsskador i realvärden".

Andra lagutskottet, som inhämtat yttranden från ett flertal myndigheter och sammanslutningar, anförde i sitt yttrande bl. a. följande:

Diskussionen föres härigenom över till frågan om olika ersättningsformer för enskild skadelidande. I detta hänseende är utskottet av den mening, att så snart skadorna vid uppdamningar bliva av större omfattning, möjligheter böra förefinnas för den skadelidande att utfå ersättning på annat sätt än i penningar. De olika former för ersättning för skadad mark, som därvid i första hand synas kunna ifrågakomma, äro kraft och mark. Det erbjuder visserligen mindre svårigheter att evalvera dämningsskador i penningar än i olika naturaprestationer, men då det för dessa bygders bestånd är en oeftergivlig förutsättning, att de produktiva krafter, som förstöras, ersättas med andra, måste enligt utskottets mening alla vägar provas att finna ur nu angivna synpunkter ändamålsenliga ersättningsformer. Knappast mindre svårigheter torde möta, då det gäller att nå fram till lämpliga former för gottgörelse av skador å fiske och skogsbruk. Emellertid måste försök göras att övervinna också dessa svårigheter. En utredning beträffande dessa frågor synes utskottet ofrånkomlig, därest man vill gå till botten med dem och finna radikala botemedel.

Utskottets förslag, att riksdagen med bifall till motionen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning av bl. a. denna fråga, godtogs av riksdagen.

I en den 17 maj 1952 av vattenlagssakkunniga avgiven promemoria föreslogs ändrade bestämmelser om ersättning med anledning av företag enligt vattenlagen. Förslaget avsåg i huvudsak att bereda ökade möjligheter till ersättning i realvärden. Sålunda föreslogs bl. a. föreskrifter om ersättning genom överlåtelse av mark samt regler för vidgade möjligheter att utdöma ersättning i form av kraft. Till promemorian var fogade erforderliga förslag till lagändringar i enlighet med de sakkunnigas förslag.

Vattenlagssakkunnigas promemoria remitterades för yttrande till ett flertal myndigheter och organisationer. I flertalet yttranden lämnades förslaget utan erinran eller tillstyrktes i princip. Promemorian jämte yttrandena däröver överlämnades jämlikt remiss den 18 nov. 1955 till norrländska vattenkraftutredningen. Denna avgav den 25 sept. 1957 sitt betänkande i denna och andra till utredningen hänvisade frågor.

Norrländska vattenkraftutredningen ansåg "det vara önskvärt, att i vatten-

lagen införes bestämmelser, vilka giva ökade möjligheter till ersättning i realvärden, såväl i form av mark som i form av kraft''. Utredningen vidrörde även frågan om på vilka vägar tillskottsjord skall kunna anskaffas för ersättning i realvärden. Utöver möjligheten att anvisa mark som företagaren i vattenmål tidigare förfogar över eller förpliktas inlösa från annat håll kan ibland mark ställas till förfogande av vederbörande lantbruksnämnd. Därutöver påpekas möjligheten av att företagare i vissa fall nominellt endast disponerar över obetydliga markområden, ehuru han realiter, måhända under annan firma, förfogar över stora arealer. Därför ifrågasattes, huruvida icke domstol bör äga möjlighet att som villkor för ett företags genomförande uppställa, att en företagare som ersättning för särskild skada skall tillhandahålla viss mark, som han förfogar över eller enligt domstolens bedömande skäligen bör kunna komma i besittning av.

Från remissbehandlingen av norrländska vattenkraftutredningens betänkande i förevarande avsnitt må noteras, att — såvitt är känt — flertalet remissinstanser har tillstyrkt eller lämnat förslagen utan erinran. Ur remissyttrandena må följande exempel, vilka samtidigt är ägnade att belysa frågan, här anföras.

Vattenöverdomstolen säger sig fortfarande anse, ''att det är önskvärt att ökade möjligheter till ersättning i realvärden tillskapas''. I fråga om mark som bör ställas till förfogande för ersättning i denna form anför vattenöverdomstolen bl. a. följande:

Att en företagare bör vara skyldig att såsom ersättning för skada ställa till förfogande mark som han själv äger eller som han eljest kan disponera över, liksom mark som han i vattenmålet förpliktas lösa från annat håll eller mark som vederbörande lantbruksnämnd anvisat för sådant ändamål, synes självklart. Vidare bör det enligt vattenöverdomstolens mening skapas möjligheter att, där ett i en koncern ingående bolag står som sökande till kraftföretag, taga i anspråk mark, tillhörig annat bolag inom koncernen. Även andra jämförliga fall kunna tänkas.

Att det i vattenlagen snarast införes bestämmelser, som giva ökade möjligheter till ersättning i realvärden, såväl i form av mark som i form av kraft, är ett önskemål, som tidigare vid flera tillfällen framförts från vattendomstolens sida. Det är beklagligt att reformer på detta område inte redan blivit genomförda. Att ersättning i realvärden inte bör beräknas efter för ersättningsstagens oförmånligare grunder än om ersättningen bestämts i pengar är också ett önskemål som tidigare har framförts härifrån.

Utöver dessa exempel må även nämnas, att bland de remissinstanser som tillstyrkte utredningens här aktuella förslag återfinnes bl. a. Samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen, Riksförbundet Landsbygdens folk, Samfundet för hembygdsvård samt Svenska samernas riksförbund.

I anledning av motionerna nr I: 465 och II: 554 vid 1960 års riksdag beslöt riksdagen på tredje lagutskottets förslag i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anför. Utskottet hade i utlåtandet bl. a. sagt sig dela ''den

av nästan alla remissinstanser uttalade uppfattningen att ersättningen i realvärden i många fall — åtminstone ur allmän synpunkt — måste anses vara att föredraga framför ersättning i penningar". Utskottet ville dock avvakta fastighetsbildningskommitténs arbete. Det måste nu konstateras att snart ytterligare två år förflutit utan att denna fråga synes ha kommit närmare sin lösning.

Det kan måhända anföras att även på andra områden än exploatering av vattenkraften föreligger behov av möjligheter att skadelidande tillerkännes ersättning i realvärden. Det vill dock synas uppenbart, att sjöreglerings- och vattenkraftsbyggnader är företag av sådan storleksordning och medförande sådana omfattande ingrepp såväl för enskilda skadelidande som för berörda bygder, att en reformering av lagstiftningen gör sig påkallad framför allt på detta område.

Som av vad ovan anförts framgår har frågan om ändring av vattenlagstiftningen, så att ersättning för skada och intrång må kunna utdömas i realvärden, länge varit aktuell. Det framstår som påkallat att de många förslagen under årens lopp äntligen utmynnar i resultat.

Med stöd av vad ovan anförts får vi därför hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag, senast till 1963 års riksdag, om sådan ändring av vattenlagstiftningen att — i huvudsaklig överensstämmelse med norrländska vattenkraftutredningens principförslag — ersättning i realvärden må kunna tilldömas skadelidande vid utförandet av sjöreglerings- och vattenkraftsföretag.

Stockholm den 23 januari 1962

Harald Larsson

i Hedenäset

Thorbjörn Fälldin

Erik Larsson

i Norderön

Jan Ivan Nilsson

i Tvärålund
